

Артем'єва Інга Олександрівна,
*к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна*

ОПОДАТКУВАННЯ КОРПОРАЦІЙ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Оподаткування цифрової економіки нині розглядається усіма країнами як ключовий виклик. Це пояснюється, зокрема, тим, що хоча прибутки корпорацій зростають, їхній внесок у державні бюджети стає усе меншим. Основні причини цього:

1. Зниження ставок податку на прибуток корпорацій у всьому світі, мотивоване прагненням різних країн залучити прямі закордонні інвестиції.

2. Агресивне податкове планування транснаціональних корпорацій: ТНК організують свою діяльність таким чином, щоб переказувати прибутки з країн із високою ставкою податку у країни з нижчим рівнем оподаткування. Це стає можливим завдяки наступному:

– специфіка продуктів ІТ-компаній, які все рідше бувають представлені на фізичних носіях і все частіше продаються онлайн через ліцензії, патенти і просто окремі файли, які покупець може завантажити на свій пристрій із сервера або отримати необмежений доступ до вихідного коду з будь-якої точки світу;

– усе менша залежність транснаціональних корпорацій від робочої сили та капіталу – сучасні ТНК все більшою мірою покладаються на унікальні нематеріальні активи: програмне забезпечення, дані про користувачів, алгоритми та бренди, – для яких практично неможливо визначити нормальну ринкову ціну;

– підтримуючи усередині компанії цілісну та послідовну бізнес-стратегію, ТНК дроблять виробництво і поширюють економічну діяльність на кілька країн, причому головні та регіональні офіси реєструють у країнах з низькими податковими ставками (необов'язково у класичних офшорах). Багато хто використовує складні схеми з використанням декількох юрисдикцій. Саме так чинили американські технологічні гіганти (Google, Apple, Facebook і Amazon, — разом їх позначають аббревіатурою GAFA);

– специфіка національного законодавства – наприклад, закони США дозволяють вільно інвестувати отриманий за кордоном прибуток або спрямовувати його на розвиток підрозділу, не сплачуючи податок з цього прибутку доти, доки він не повернеться додому, що спонукало американські корпорації, які не бажають ділитися з державою, десятиліттями тримати отриманий прибуток на рахунках місцевих філій.

Обтяжені застарілими структурами оподаткування, країни не встигають адекватно реагувати на усі ці зміни, унаслідок чого транснаціональні підприємства не сплачують справедливую частку до державних бюджетів.

Обсяги уникнення сплати податків корпораціями вражають. За даними МВФ, внаслідок ухилення корпорацій від оподаткування економіки країн ОЕСР щорічно втрачають близько 400 млрд дол. США, а для країн з низькими доходами, для яких рівень податкових надходжень є критично важливим, збитки сягають 200 млрд дол США. Серед окремих країн найбільші втрати несуть США – вони втрачають 188,8 млрд дол. США на рік (1,13 % ВВП), за ними слідує Китай – 66,8 млрд дол. США та Японія – 46,8 млрд дол. США [1, 2].

При цьому очевидно, що ця ситуація є найбільш вигідною для цифрових корпорацій, які за таких умов сплачують значно менше податків, ніж промислові компанії. Враховуючи, що цифрові компанії мають усе більшу питому вагу у глобальній економіці, наявний стан речей не влаштовував держави, які не бажали втрачати значне джерело доходів у вигляді податків із цифрової економіки. Країни по всьому світу довго не могли визначитися, як краще стягувати такі податки.

Перша ініціатива з розв'язання даної проблеми датується ще 2013 роком. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), до якої входять 38 найбільш розвинених держав, запустила План BEPS (план боротьби з розмиванням податкової бази та виведенням прибутку з-під оподаткування). Він був націлений на протидію відмиванню грошей і уникненню сплати податків. Водночас План BEPS не був достатньо ефективним для протидії хитрощам цифрових корпорацій. До того ж, хоча він і був ухвалений багатьма країнами, але глобального обов'язкового статусу не отримав.

За відсутності загальноприйнятого підходу кожна країна почала розв'язувати проблему по-своєму. Франція стала першою європейською країною, яка запровадила свій податок на цифрові послуги американських технологічних гігантів, її приклад наслідували й деякі європейські країни, а згодом й країни інших регіонів, зокрема Туреччина, Канада, Індія, Кенія. На початок 2021 р. власні цифрові податки мали або анонсували майже 50 країн та юрисдикцій. Параметри більшості з них схожі і базуються на двох принципах: оподатковується або загальний прибуток у країні, або окремі операції. При цьому, як правило, оподаткуванню підлягають найбільші компанії з глобальною виручкою зазвичай не менше 750 млн євро та доходом у конкретній країні від 5,5 до 25 млн. євро на рік (у першу чергу це стосується GAFA).

У свою чергу, США сприйняли таку практику як дискримінаційну по відношенню до своїх технологічних корпорацій, вимагаючи, щоб країни – лідери у сфері запровадження оподаткування цифрових корпорацій, зокрема, Франція, Велика Британія, Австрія, Італія, Іспанія, Індія та Туреччина домовлялися з США на двосторонній основі або щоб були прийняті загальні для всіх правила, які б влаштували Америку. У протилежному випадку пообіцяли вжити заходів з введення ввізного мита на традиційні експортні товари зазначених країн.

Також необхідно відзначити, що вищеописана спрощена схема оподаткування цифрових послуг спричиняє високий ризик регресивних наслідків. Так, деякі онлайн платформи оголосили, що перенесуть тягар податків на користувачів своїх послуг. Можна констатувати, що запровадження «цифрового» податку не вирішує проблему уникнення оподаткування, при цьому ускладнюючи існуючу практику, чим додатково усе заплутує.

Пандемія COVID-19 значно ускладнила наявну ситуацію, оскільки: пов'язані з пандемією витрати економік сягнули безпрецедентних масштабів; загострилася проблема сприяння продуктивним інвестиціям і розвитку підприємництва; зросла нерівність між тими, хто отримує дохід на капітал і тими, хто залежить від заробітної платні. Водночас цифрові продукти зберегли доступність для споживачів, а попит на них навіть виріс, забезпечуючи збільшення конкурентоздатності й прибутковості технологічних корпорацій.

У цьому контексті податкові надходження від корпорацій стають необхідним засобом розширення простору державних фінансів, зокрема, інвестування у соціальний захист і стійке економічне відновлення. Також, хоча той факт, що податкова політика є фундаментальним компонентом суверенної держави, не викликає заперечень, очевидною стала необхідність укріплення міжнародного співробітництва у цій сфері. Як наслідок, після десятиліть безплідних політичних дискусій щодо оподаткування було досягнуто угоду про реформу глобальної податкової системи для транснаціональних корпорацій під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку. 1 липня 2021 р. ОЕСР опублікувала заяву від імені 130 країн – учасниць переговорів, на які припадає 90 % світового ВВП. У ній йдеться про узгодження двох базових принципів майбутньої реформи:

1. запровадження мінімальної ставки податку на прибуток для транснаціональних корпорацій на рівні 15 % (формально він стосується всіх ТНК з рентабельністю бізнесу не менше 10 %, але очевидно, що насамперед під нього підпадатимуть саме глобальні цифрові корпорації);

2. перерозподіл прав на оподаткування ТНК, який дозволить країнам стягувати з технологічних гігантів податки на прибуток, отриманий на території цих країн [3].

Поки що зарано казати про остаточне розв'язання проблеми, оскільки практичне запровадження проголошених принципів вимагає значних витрат ресурсів на адаптацію до нових правил.

Список використаних джерел

1. Crivelli E., De Mooij R., Keen M. *Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries*. IMF Working Paper. WP/15/118. May 2015. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Base-Erosion-Profit-Shifting-and-Developing-Countries-42973>.
2. *The Global Cost Of Tax Avoidance*. Statista. Mar 24, 2017. URL: <https://www.statista.com/chart/8668/the-global-cost-of-tax-avoidance/>.
3. *130 countries and jurisdictions join bold new framework for international tax reform*. OECD. 01/07/2021. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/130-countries-and-jurisdictions-join-bold-new-framework-for-international-tax-reform.htm>.